

MÔ HÌNH VÀ NHÂN TỐ TÁC ĐỘNG ĐẾN QUẢN LÝ DẠY HỌC THÀNH CÔNG CỦA TRƯỜNG TRUNG HỌC PHỔ THÔNG

ThS. NGUYỄN VĂN SƠN

Ban Tuyên giáo Tỉnh ủy Tuyên Quang

1. Đặt vấn đề

Bản chất của quản lý (QL) dạy học (DH) của trường trung học phổ thông (THPT) là phát triển (thiết lập, thực hiện và điều chỉnh) môi trường giáo dục (GD) tích cực để nâng cao kết quả GD của học sinh (HS). Kết quả nghiên cứu và thực tế cho thấy: Để phát triển thành công môi trường GD tích cực chủ yếu phụ thuộc vào một số nhân tố tác động chính như sau: Hành vi hay hoạt động (HĐ) của giáo viên (GV), HS tại lớp học và HĐ ngoại khóa; các đặc điểm của GV và HS trước khi bước vào lớp học mới; các đặc trưng của cộng đồng và gia đình HS; các chính sách, quy định của nhà nước, địa phương và nhà trường,...

2. Mô hình và nhân tố tác động đến QL DH thành công của trường THPT

Các nhân tố trên có mối quan hệ mật thiết và tác động lẫn nhau (xem Sơ đồ 1). Kết quả GD của HS phụ thuộc vào hành vi của các em và chính sách, quy định của nhà nước, địa phương. Hành vi của HS lại chịu tác động bởi hành vi của GV cũng như các đặc điểm của HS trước khi vào lớp học mới. Hành vi của GV chịu tác động bởi hành vi của HS; các đặc điểm của GV và HS trước đó; chính sách, quy định của nhà nước, địa phương và các đặc điểm của nhà trường. Các đặc điểm của GV và HS lại chịu tác động bởi nhân tố cộng đồng. Bên cạnh đó, các đặc điểm của HS còn chịu tác động của nhân tố gia đình (trình độ GD của cha mẹ HS (CMHS), thu nhập của gia đình, mong muốn của CMHS về học tập của HS,...).

Dựa vào mô hình thực hiện của quá trình DH (bối cảnh - đầu vào - quá trình - đầu ra) và các nhân tố tác động đến thành công của QL DH của trường THPT, mô hình QL (quá trình) DH của trường THPT về thực chất bao gồm 04 thành tố: QL bối cảnh; QL đầu vào; QL lớp học và HĐ ngoại khóa thông qua phát triển môi trường GD/học tập tích cực; QL đầu ra (xem Sơ đồ 2).

2.1. QL đầu ra

Đầu ra thể hiện qua kết quả GD của HS, mức độ phù hợp của HS khi học tập ở lớp trên cũng như kết quả thi và học đại học (với HS tốt nghiệp lớp 12). Đầu ra là một trong các thành tố quan trọng tác động đến QL DH của trường

THPT. Đây là các chỉ số đánh giá thành công về kết quả GD của HS và là điểm bắt đầu để phân tích đánh giá thực trạng QL DH của trường THPT.

QL đầu ra đòi hỏi phải xây dựng cơ sở dữ liệu, cập nhật định kỳ các thông tin về kết quả GD của HS qua các năm học và sau khi tốt nghiệp. QL tốt đầu ra cung cấp thông tin quan trọng để đánh giá chất lượng GD nói chung và QL DH của trường THPT đã đạt tới mục tiêu GD nhu cầu của cá nhân HS chưa.

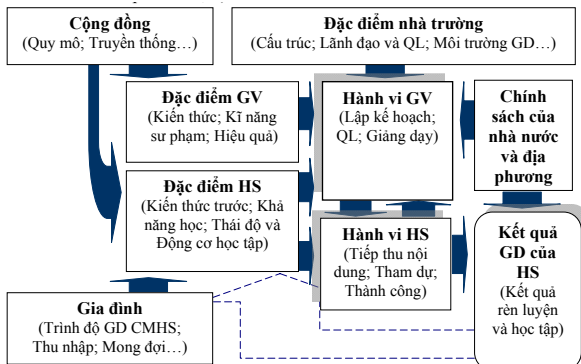
2.2. QL lớp học và HĐ ngoại khóa

Đây là thành tố quan trọng nhất của QL DH của trường THPT vì kết quả GD của HS chủ yếu phụ thuộc vào mức độ thành công của QL lớp học và HĐ ngoại khóa. Thành tố này bao gồm tất cả các nhân tố hay biến cố có thể xảy ra tại lớp học và các HĐ ngoại khóa, thường được chia thành: Môi trường GD, hành vi của GV, hành vi của HS và các nhân tố khác.

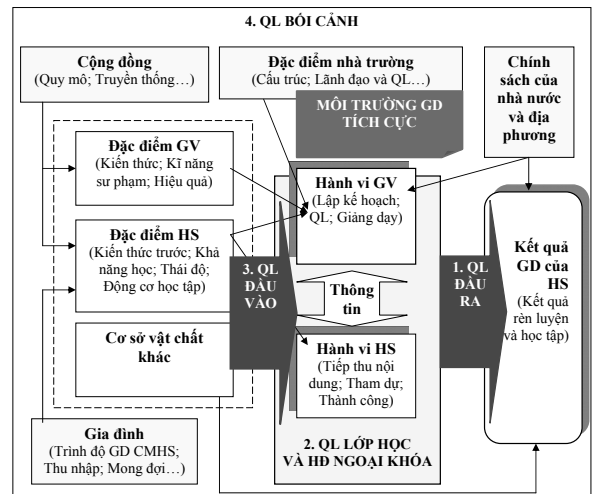
Môi trường GD đóng vai trò quan trọng nhất trong QL lớp học và HĐ ngoại khóa. Đặc trưng của môi trường GD thành công thường là tham dự, hợp tác và phụ thuộc lẫn nhau. Để xây dựng môi trường GD như vậy, GV phải bố trí, trang trí lớp học, sắp xếp bàn ghế; giảng dạy và kiểm soát đáp ứng nhu cầu của HS; hình thành, thực hiện và điều chỉnh công việc giảng dạy hàng ngày phù hợp; phát triển các quy định, thủ tục và truyền tải chúng tới HS,...

Hành vi của GV bao gồm tất cả các HĐ của GV trong lớp học, HĐ ngoại khóa, được chia thành: Lập kế hoạch, QL và giảng dạy. Lập kế hoạch liên quan đến các HĐ tương tác với HS trong lớp học và HĐ ngoại khóa. QL liên quan đến việc GV kiểm soát hành vi của HS. Giảng dạy liên quan đến HĐ hướng dẫn và dẫn dắt HS học tập.

Hành vi của HS bao gồm tất cả các HĐ của HS trong lớp học, HĐ ngoại khóa. Nó được thể hiện thông qua tổng số thời gian học tập dành cho các mục tiêu, nhiệm

Sơ đồ 1: Các nhân tố chính tác động đến QL thành công (quá trình) DH của trường THPT

Sơ đồ 2: Mô hình và các nhân tố chính tác động đến QL thành công (quá trình) DH của trường THPT

vụ học tập và mức độ hoàn thành bài tập được giao (đánh giá qua kết quả kiểm tra, thi, đánh giá...). Thời gian học tập bao gồm 03 biến số: Nội dung hay kiến thức học tập (được xếp chồng lên nhau), tham dự và thành công. Nội dung học tập được hiểu là tỉ lệ nắm được nội dung học tập tại lớp học và HĐ ngoại khóa. Tham dự là tổng số thời gian HS thực sự tham gia vào quá trình học tập. Thành công là mức độ HS hoàn thành nhiệm vụ học tập và bài tập được giao. Các nhân tố này hết sức quan trọng để xây dựng chỉ số đánh giá QL lớp học, HĐ ngoại khóa và để dàng đánh giá.

Như vậy, QL lớp học và HĐ ngoại khóa chính là cách hay các quy trình HĐ được sử dụng để QL HĐ của GV, HS nhằm đạt tới mục tiêu, chiến lược DH của trường THPT. Nó bao hàm việc xây dựng, QL việc thực hiện mục tiêu và nội dung chương trình DH, đảm bảo chất lượng DH nhằm đạt được chất lượng DH theo yêu cầu.

Ngoài những nội dung QL chủ yếu trên, trường THPT phải chú trọng đến các nội dung QL sau: QL việc kiểm tra, đánh giá để công nhận trình độ năng lực của HS; QL các HĐ ngoại lớp, ngoài nhà trường; QL, điều phối HĐ của các tổ chức sư phạm trong nhà trường,...

2.3. QL đầu vào

Đây là thành tố quan trọng tiếp theo của QL DH của trường THPT. Thành tố này liên quan đến chất lượng hay đặc điểm của GV và HS trước khi vào lớp học/năm học mới. Đây là các nhân tố quan trọng tác động đến thành công của QL quá trình DH của trường THPT.

a) *Đặc điểm của GV* bao gồm các giá trị, niềm tin, kiến thức, tư duy và các kĩ năng giao tiếp, kĩ năng thực hiện, nhân cách,... của GV. Đặc điểm quan trọng nhất của GV là giá trị và niềm tin hay hiệu quả. Tiếp theo là các nhân tố khác như: Kiến thức của GV liên quan đến môn học giảng dạy, phát triển nhân cách HS, lí thuyết học tập và quá trình giảng dạy/học tập.

GV làm công tác giảng dạy trong trường THPT phải có trình độ chuyên môn và nghiệp vụ sư phạm vững vàng. GV không chỉ là người truyền thụ kiến thức mà còn là người tổ chức, chỉ đạo, hướng dẫn, điều khiển HĐ học tập của HS. Đây cũng là yếu tố cơ bản quyết định chất lượng DH. Nếu chương trình, sách giáo khoa, điều kiện học tập tốt mà GV non kém về chuyên môn và nghiệp vụ sư phạm thì quá trình DH đó không thể đem lại chất lượng tốt. Trong quá trình DH, GV phải là người điều khiển, khuyến khích và dẫn dắt HS tiếp cận, khám phá nội dung/kiến thức mới.

b) *Đặc điểm của HS* liên quan đến hành vi lớp học và thành tích của HS (trình độ GD, khả năng lĩnh hội kiến thức, lứa tuổi, giới tính, động cơ, kiểu học, nhân cách, tư duy,...). Đây là các nhân tố quan trọng tác động đến thành công của QL DH của trường THPT. Trình độ GD của HS trong một lớp không đồng đều nhau và ngay cả một HS cũng khác nhau với các lĩnh vực. Thời gian dành cho học tập cần phù hợp với kiến thức trước đây của HS. Hơn nữa, động cơ học tập của HS rất khác nhau. Động cơ học tập càng cao, càng rõ ràng thì khả năng thành công của chương trình, khóa học càng lớn. Trong thực tế, các mức độ động cơ học tập của HS không phải lúc nào cũng rõ ràng và động cơ học tập của từng cá nhân thay đổi từ bài học này so với bài học khác.

c) *Đầu vào còn có nhân viên, ngân sách, cơ sở vật chất, công nghệ, trang thiết bị phục vụ quá trình DH và các mục tiêu của trường THPT,...* Trong DH, điều kiện cơ sở vật chất luôn có ảnh hưởng rất lớn đến việc học tập và là yếu tố không thể thiếu trong quá trình DH. Đó là những điều kiện về sách giáo khoa, các phương tiện DH,.... Nếu thiếu

các điều kiện này thì dù GV có trình độ chuyên môn cao, phương pháp DH hay, HS tích cực, chủ động nhưng kết quả DH sẽ bị hạn chế, do đó chất lượng DH cũng bị ảnh hưởng.

Như vậy, QL đầu vào chính là các cách để đảm bảo các đặc điểm của GV và HS, cũng như cơ sở vật chất đáp ứng được các quy định đã đề ra và tương lai phát triển của nhà trường. QL đầu vào thường được thực hiện thông qua các chính sách, quy định về GV, HS và cơ sở vật chất.

2.4. QL bối cảnh

Thành tố này bao gồm các nhân tố/biến số bên ngoài lớp học có ảnh hưởng đến đặc điểm của GV, HS, các quá trình DH tại lớp học, HĐ ngoại khóa và đầu ra. Trong đó, các đặc điểm của nhà trường và các quá trình hay HĐ của nhà trường là những nhân tố tác động trực tiếp nhất.

Các đặc điểm của trường THPT bao gồm những biến số như cấu trúc tổ chức và khoa học cũng như quy mô nhà trường. Các quá trình hay HĐ của nhà trường bao gồm những nhân tố liên quan đến HĐ như sự lãnh đạo/kiểm soát và môi trường GD của nhà trường. Bên cạnh đó, nhiều nhân tố bối cảnh khác có ảnh hưởng đến QL quá trình DH như: Gia đình, cộng đồng, xã hội, văn hoá, các điều kiện quốc tế,... Các biến số liên quan đến môi trường gia đình gồm: Trình độ GD của CMHS, hoàn cảnh kinh tế - xã hội của gia đình, các đặc điểm khác của CMHS và nhóm các biến số khác (tổng số công nghệ, số lượng sách, báo... tại gia đình).

Một trong các nhân tố quan trọng để có thể dự đoán tốt nhất kết quả GD của HS là trình độ GD của CMHS. Sự quan tâm, GD đối với con em tại gia đình phụ thuộc nhiều vào trình độ nhận thức và GD của CMHS. Tiếp theo là nhân tố về tổng số công nghệ tại gia đình vì công nghệ trở thành nhân tố quan trọng trong xã hội hiện đại. Trẻ em càng gần gũi với công nghệ càng cảm thấy tự tin trong lớp học hiện đại. Ngoài ra, biến số bối cảnh quan trọng khác là cộng đồng (vị trí địa lí, quy mô cộng đồng, chính sách về GD), các nhóm nghề nghiệp, xã hội (truyền hình/phim ảnh, các cơ quan xã hội...), chính sách quốc gia và địa phương, các điều kiện quốc tế/toàn cầu.

Như vậy, QL bối cảnh chủ yếu là thiết lập một cấu trúc tổ chức và khoa học hợp lí, đi đôi với việc phân chia trách nhiệm và quyền hạn giữa các đơn vị trong tổ chức một cách phù hợp, thiết lập được một môi trường GD/học tập tích cực để lôi cuốn tham dự của các bên liên quan vào HĐ DH của trường THPT.

3. Kết luận

Trên đây trình bày mô hình và các nhân tố chính/cơ bản tác động đến thành công của QL DH của trường THPT: QL bối cảnh - QL đầu vào - QL quá trình lớp học và HĐ ngoại khóa - QL đầu ra. Các nhân tố này có mối quan hệ và tác động lẫn nhau. Vì vậy, muốn QL thành công DH của nhà trường, cần phải tác động đồng bộ lên tất cả các nhân tố, tùy thuộc vào từng bối cảnh cụ thể. Các nhân tố trên chính là cơ sở hay tiền đề quan trọng nhất để xây dựng hệ thống/bộ tiêu chuẩn, tiêu chí và chỉ số đánh giá QL thành công của QL DH của trường THPT.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

[1]. Nguyễn Tiến Hùng, *QL quá trình dạy và học đại học*, Tạp chí Khoa học Giáo dục, số 35, tháng 9 năm 2008, tr.31-34.

[2]. Nguyễn Tiến Hùng, *Các nhân tố ảnh hưởng đến QL hiệu quả trường phổ thông*, Tạp chí Khoa học Giáo dục, số 72, tháng 09 năm 2011, tr.17-21.

[3]. Aref, A., (2010), *Community participation for*

(Xem tiếp trang 42)